

СРБИ, СРБИЈА И ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ

Почетак и крај рата,
нови оквир за ново читање

У годинама које су пред нама, биће неопходно читање српске прошлости ново у односу на досадашње. Неопходно ће бити да хладне главе, рационално и на чињеницама засновано, ишчитамо историју све три Југославије – како бисмо утемељили себе и Србију и престали да лутамо не знајући ни где смо кренули ни одакле смо пошли. Период Другог светског рата нарочито је важан

Пише: Ђорђе М. Србуловић

Српски антифашистички покрет није постојао, као ни хрватски, ни словеначки. Постојала су два југословенска антифашистичка покрета. (Постојао је хрватски нацизам, али српски нацизам или фашизам не). Ове чињенице несумњиво отежавају читање југословенске историје Другог светског рата из српског угла, односно то „ново читање”. Други народи, осим српског, словеначког и хрватског, настали су тек после Другог светског рата, политичким инжењерингом Комунистичке партије Југославије, те они не могу бити узети у разматрање.

У два југословенска антифашистичка покрета, ЈВуО и НОВЈ, Срби су представљали доминантну већину, што је лако проверљиво, простим увидом у бројчано стање и националну припадност војних формација. Општепозната је и чињеница да су Срби имали највише жртава током Другог светског рата и то је било првенствено цивилно становништво страдало у бруталним и масовним ликвидацијама, па тек онда као војници у борбама. С обзиром на то да Југославије више нема, не постоји ни вредносни систем који је владајућа идеологија наметнула током трајања „друге” па и „треће” Југославије. Нема више ни те идеологије, па се чини да је веома једноставно разрешити нека питања, али је чињеница да су и социјалистичка Југославија и комунистичка идеологија дубоко укорењене у свести великог броја Срба, те да они још увек функционишу „по инерцији”. Зато је и неопходно разматрање југословенске прошлости из српског угла. Ово није ревизија историје, већ њено ново читање, у чему су почетак и крај Другог светског рата само две тачке бескрајног прегледа прошлости.

ДАН УСТАНКА

Убрзо после формирања Владе Зорана Ђинђића, Народна Скупштина Републике Србије је, 9. јула 2001. године, изгласала Закон о државним и другим празницима. Овим Законом, Сретење је постало Дан државности, а укинута је дотадашњи Дан устанка народа Србије, 7. јул 1941. године, који се обележавао у знак сећања на свима познати догађај у Белој Цркви. Одлуку да се „акција” Рађевачке партизанске чете од 7. јула 1941. године прогласи Даном устанка народа Србије донела је Народна скупштина Србије 27. јуна 1945. године.

Иако је и даље био званични Дан устанка, од почетка 90-их година у Србији су присталице другог антифашистичког покрета почеле да обележавају „свој” Дан устанка против фашизма, и то се, услед међусобних размирица присталица ЈВуО, одржава у неколико дана маја на Равној гори.

Тих 90-их као да се грађански рат из Другог светског рата поново појавио међу Србима и у Србији, овај пут кроз актуелне политичке опције од којих је једна настојала да задржи власт, а друга да је макар и на улици преузме. Тако су једни другима оспоравали допринос који су у борби против фашизма имала оба покрета, што је онемогућавало и утврђивање објективне истине о грешкама и злочинима које су припадници ових покрета несумњиво чинили.

Како су у међувремену оба покрета правно и политички рехабилитована и изједначена, а држава чији су покрети отпора били не постоји, нема разлога да се оба не врате у историјски контекст и да се и једнима и другима не призна антифашистички карактер и жртве које су поднели у борби против фашизма.

Историјска је чињеница да се српски народ, поготово у Београду, али и у другим српским градовима, масовно окупио 27. марта 1941. године, да изрази противљење приступању Краљевине Југославије Тројном пакту – споразуму који је краљевска Влада потписала са нацистичком Немачком у Бечу само два дана раније. Биле су ово велике, не само анти-владине, већ пре свега антифашистичке демонстрације – израз непристајања Срба да буду део, тада се чинило, победничке коалиције. Јер, у том тренутку, изузев Велике Британије и Грчке, ни једна друга држава у Европи није била противник фашизма/нацизма. Биле су или окупиране, или у разним облицима савеза са нацистичком Немачком и фашистичком Италијом. Срби су тада јасно ставили до знања да не желе да буду део тога. И то се мора поштовати нарочито због свих Срба који су страдали. Нема ништа логичније, људскије, поштеније и нормалније, него да 27. март буде уврштен у календар празника као национални Дан српског, народног устанка против фашизма, јер он то и јесте.

То што је тог дана истовремено дошло и до државног удара, народној вољи нити шта одузима, нити додаје. Овај датум има много више национални, српски предзнак од четничког или партизанског Дана устанка. Југословенски је само зато што су се српске земље налазиле у Југославији. Није било демонстрација у Љубљани, нити у Загребу. Штавише, демонстрације од 27. марта 1941. сви ми везујемо за слике београдских демонстрација: оне су визуелни симбол народног устанка.

Сасвим је друго питање да ли је до државног удара требало да дође, да ли је до демонстрација требало да дође, да ли је ово, да ли је оно... Али: ако се тражи дан устанка, онда је то само 27. март 1941. године. „Боље рат него пакт, боље гроб него роб!” Ово тим пре што је примећено не само да оне странке, удружења и појединци, који баштине традицију једног или другог антифашистичког покрета настављају да

обележавају „свој” дан устанка – што је њихово неспорно право и што никако не би требало спречавати. Међутим, све је приметније да носиоци државних функција (локални, покрајински, републички) поново почињу да „одају почаст” 7. јула, третирајући га као Дан устанка, што је погубно и за народ и за државу. Јер, настоји да „између редова” промовише тезу како је у оној „великој држави” било и много тога доброг, а да се оно лоше може и признати и исправити. Не може, јер добро и лоше иду везано и иду уз „ону” државу. Ни добро ни лоше нису случајни, већ део целине која је чинила другу Југославију. А то шта је било добро, а шта лоше, предмет је посебних расправа, новог читања и превредновања из угла историје српског народа. Март се ближи, не бих да опет дочекујемо 7. јул.

КРАЈ ПАТА

Распадом „треће” Југославије, 2006. године, Србија и српски народ су се нашли и пред питањем краја рата. Када је окончан рат у Србији? Суштински – то је и питање граница Србије и дефинисања српског етничког, историјског и државног простора. Питање суштине и смисла српске државе.

Некако се само по себи усталило, а почело је 2009. године, посетом тадашњег руског председника Дмитрија Медведева Србији, да се на Дан ослобођења Београда од фашизма – 20. октобра – у главном граду одржавају велике свечаности, чак и војне параде и друге значајне државне манифестације. Те манифестације су понављане и приликом посета садашњег руског председника, Владимира Путина, а по мало су почеле да се устаљују као неки „српски Дан победе”. А то је не само историјски нетачно, већ и погубно по националне и државне интересе. Ако је рат у Србији окончан 20. октобра 1944. године, коме припада Војводина? Шта ћемо и како размишљамо о Републици Српској, Црној Гори, Барањи, Славонији, Крајини, Македонији и другим просторима који су пре Југославије, али и пре Другог светског рата, били неспорно српски, чак признати међународним мировним уговорима као такви? И на оваквом детаљу види се непрепознавање националних и државних интереса од стране оних који воде државу. Социјалистичка Југославија је имала два „дана победе”: један, који се обележавао 9. маја – званично признат као Дан победе над фашизмом у Европи и свету, и 15. мај 1945.

године – дан када су на западним границама тадашње државе окончане борбе са немачким трупама. Социјалистичка Југославија је истицала и овај други датум и због тога што је тиме показивала да је ослобођење земље дело пре свега НОВЈ, предвођене Титом као врховним командантом, Врховним штабом и Комунистичком партијом Југославије, а не совјетске Црвене армије.

Дана 9. маја 1945. године, у Берлину је капитулацијом нацистичке Немачке званично окончан Други светски рат у Европи и овај датум има универзалну, а пре свега европску антифашистичку вредност. Србија, како ова постјугословенска, тако и она којој тежимо – изван или надјугословенска – европска је држава. Дан победе се назива и Даном Европе. Док не омеђимо своје територије, а као народ не дођемо себи – држимо се категорије из првог члана властитог Устава који нам поручује да је Србија заснована на европским вредностима. Дакле: 9. мај. И – тада, тога дана могу и војне параде, свечане академије, полагање венаца, дефиле четника и партизана уз учешће савезника – како западних тако и источних и све оно што припада овом датуму. То је и српски Дан победе, као што је 27. март српски Дан устанка. <

Објављено: петак, 11. јануар 2019, 21:02